

סיכומי הדף היומי

ת"ר ושונתם שיהיו דברי תורה | **מחודדים** | בפיך (קידושין ל')

לעילוי נשמת אימי מורתי מרת שיינדל חיה חוה גאסט ע"ה בת הר"ר משה רוזנבאום זצ"ל נלב"ע יום רביעי כ"ט טבת תשע"ד ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת מרת פייגע ציפורה גאסט ע"ה בת ר' מרדכי אשת ר' אברהם ז"ל נלב"ע כ"ט שבט תשכ"א ת.נ.צ.ב.ה.

מערכת: 073-249-0403 | sikumhadaf@bezeqint.net

לשמיעת הסיכומים: 0799-379-634

נא להתפלל עבור פינחס בן פייגא מרים

לעילוי נשמת אבי מורי הר"ר צבי בן ר' אברהם גאסט ז"ל נלב"ע י"ט תשרי תשס"ד לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת אחי הר"ר משה בן ר' צבי גאסט ז"ל נלב"ע ל"ג בעומר תשס"ז לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת הרב אברהם בן חיים גאסט ז"ל נלב"ע ו' טבת תש"ב ת.נ.צ.ב.ה.

דבר המערכת

סיום מסכת נזיר

אמר ליה רב לחייא בריה, חטוף וברייך (מהר לברך שתהא זריז ונשכר), וכן אמר ליה רב הונא לרבא בריה, חטוף וברייך. למימרא דמברך עדיף, והתניא, רבי יוסי אומר, גדול העונה אמן יותר מהמברך, וא"ל רבי נהוראי, השמים כך הוא, תדע, שהרי גוליירים מתגרין במלחמה, וגבורים נוצחין (הפרשים הבאים אח"כ ושם נצחון המלחמה על הפרשים הגומריין). תנאי היא, דתניא, אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע, אלא שממהרין למברך תחילה. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר 'וכל בניך למודי ה' רוב שלום בניך'. עכ"ל הגמרא.

וכבר נתקשה המהרש"א בקשר מאמרים אלו לסוף מסכת נזיר, ומהו הקשר בין שתי מימרות הללו.

והנה מבואר מדברי הגמרא שיש איזו שהיא מלחמה בעולם, שיש בה ג' דרגות, יש מתגרין במלחמה, ויש נוצחים המלחמה, ויש ת"ח המרבים שלום בעולם שלא תהא מלחמה כלל.

מלחמה זו היא מלחמת הס"א וכת דיליה נגד סטרא דקדושה, הס"א רוצה להכחיש ולהחליש כח הקדושה בכפירה וטומאה, וכמבואר בריש מסכת נזיר ובריש מסכת סוטה ענין סמיכות המסכתות, שהרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. הטומאה משפיעה על הסביבה וצריכים ללחום כנגדה ולהזיר עצמו להשם, ובאו חז"ל בסוף המסכת ולימדונו שאין להמתין עד שהס"א תצא למלחמה ותשפיע טומאתה, אלא יש להקדים ולהתגרות בה, ולהוסיף קדושה וקידוש שם שמים בעולם ע"י זריזות לברך ולקדש שמו יתברך, ולבטל כח הס"א, וע"י שמשפיע קדושת שמו בעולם גורם שהסביבה ג"כ תמשך אחר הקדושה - ע"י עניית אמן לאמת מציאותו ומלכותו יתברך בעולם, ופרסום והשפעה זו הוא הנצחון נגד הס"א.

אמנם יש דרך שלישית, והיא דרכם של התלמידי חכמים, שהם מרבים שלום בעולם, שאין צריך להתגרות בס"א כלל, אלא משרים שלום בעולם עד שהס"א מרים ידיו מרוב השפעה של קדושת התורה.

התגרות האומות בבני ישראל הוא ג"כ מכח הס"א שאינו סובל קדושת יהודי, ועלינו להוסיף קדושה להתגרות ולנצח כח הקדושה על הס"א.

אבל יותר מכל הם התלמידי חכמים שמשרים שלום ושמירה על כל הסביבה, וכמבואר בריש מסכת ב"ב (ח'). תלמידי חכמים אינם צריכים שמירה, שסביבם יש שלום, ולכן פטורים ממש השמירה. ומוסיפה הגמרא כאן, שלא רק סביבם יש שלום, אלא מרבים שלום לכל העולם.

אך לא לכל תלמידי חכמים יש כח זה, שיעויין בשו"ת רד"ך (בית י"ח אות ט"ז) שכתב, שמה שמבואר בגמרא ב"ב שם, שתורתם משמרתם, לא נאמר דווקא במי שלומד תורה כל היום, אלא גם על מי שעוסק במלאכה, כל זמן שתורתו קבע ומלאכתו ארעי, אמנם היינו דווקא אם חוזר על לימודו, וכן בתלמידי חכמים לא נאמר זאת אלא דווקא אם חוזר על תלמודו.

אשריכם תלמידי חכמים החוזרים על לימודם המביאים שמירה עליהם ועל כל העולם

שבת קודש פרשת לך-לך - י"א חשוון תשע"ז

דף ס"ג ע"א

נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שהוא טמא מת - אם הטומאה ידועה, כגון שירד לטבול במערה מטומאת שרץ, וכשיצא מצא מת צף על פי המערה, ואין ידוע אם היה בתוך המערה בשעה שטבל - הרי זה ספק טומאה ברשות היחיד שספיקו טמא [אף שירד להטהר ומסתמא דקדק לבדוק אם אין שם טומאה, בכל זאת טמא מספק, וכל שכן בירד להקרב]. נמצא משוקע בקרקע, אם היה בחזקת טהור מטומאת מת, וכגון שירד לקרב עצמו - טהור [אף שלא ירד להטהר, ומסתמא לא דקדק לבדוק, וכל שכן בירד לטבול מטומאת שרץ שמסתמא דקדק ובדק], שהלכה למשה מסיני שטומאת תהום - שאין אחד בעולם שמכיר הטומאה, אין הנזיר מגלח עליה אם נודע לו ממנה לאחר שכבר איננו נזיר [כדלהלן בקטע הבא]. אבל אם היה בחזקת טמא, כגון שירד להטהר מטומאת מת, ואחר שחזר ומנה ימי נזירותו וגילח נודע לו שהיה שם כזית מת משוקע - טמא.

נזיר שנודע לו שנטמא בטומאת התהום אחר זריקת הדם קודם תגלחת טהרה: לרבי אליעזר שתגלחת מעכבת מלשתות ביין - סותר, שעדיין הוא נזיר, וכדעתו נשנתה המשנה. ולחכמים שתגלחת אינה מעכבת - כל שנזרק הדם אינו נזיר, ואינו סותר. [ומה שנתבאר בפסחים שאף אם נודעה טומאתו קודם זריקת הדם קרבנו כשר: א. בקרבן פסח שאין תגלחת אחריו, כיון שנשחט, הרי זה כאחר זריקה, שכל העומד להזרק כזרוק. ב. שם הציץ מרצה, ולכן מרצה גם קודם זריקה, אבל על תגלחת נזיר לא שייך ריצוי ציץ].

המקור שאין נזיר מגלח על טומאת התהום: לרבי אליעזר - נאמר 'וכי ימות מת עליו בפתע פתאום', 'עליו' - במחוורת לו, ולא טומאת תהום שלא הכיר בה אפילו אחד בסוף העולם. לריש לקיש - שנאמר לגבי פסח 'כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה', מכך שסמך 'טמא לנפש' ל'דרך' למדים: מה דרך בגלוי, אף כל בגלוי, ולמדים נזיר מפסח. מסקנת הגמרא - הלכה למשה מסיני היא, ודווקא לגבי פסח ונזיר.

דף ס"ג ע"ב

נטמא בתוך מלאת ונודע לו לאחר מלאת קודם גילוח: לחכמים שאפילו נטמא לאחר מלאת

סמיכתא], האם הוא כמשקה או כאוכל. ונשאר בתיקו.

דף ס"ד ע"ב

נזיר ועושה פסח שהיו טמאי מת, והלכו על קבר תהום ביום השביעי - טהורים, ודווקא בנזיר שכבר גילח תגלחת טומאה, אבל לא גילח מעמידים אותו בחזקת טומאה כיון שמחוסר תגלחת, אבל עושה פסח שטבל אע"פ שמחוסר הערב שמש לא נקרא חסרון, שהשמש שוקעת מעצמה.

יולדת שחזרה והפילה תוך מלאת - נפטרת בקרבן אחד, וכן אם חזרה והפילה בתוך מלאת ללידה השניה (ההפלה הראשונה), אף שהוא לאחר מלאת הלידה הראשונה, אבל הפילה ביום מלאת [וכל שכן לאחריו] תביא עוד קרבן, ואע"פ שמחוסרת הערב שמש, שהשמש שוקעת מעצמה. [וכן חסרון טבילה לא נחשב חסרון, שהרי מקוה לפנייה].

יום שני פרשת וירא - י"ג חשוון תשע"ו

דף ס"ה ע"א

המוצא מת בתחילה שלא נודע שיש שם קבר - אם מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו. שתולים שנקבר שם באקראי. אבל קבר ידוע אסור לפנותו, שקברוהו על דעת שישאר שם.

המקור שנוטלו עם תפוסתו - מאמירתו של יעקב ליוסף: 'ונשאתני ממצרים', והיינו טול עמי מעפר של מצרים.

שיעור תפוסה: לבן עזאי - נוטל עפר תיחוח שתחתיו וחופר בקרקע בתולה ג' אצבעות [שמוהל המת יורד עד לשם], וכן סובר האמורא רבי אלעזר (בן פדת). לתנא רבי אלעזר ברבי צדוק - אינו חופר כלום, אלא נוטל את הקיסמים של הארון, ואת קוזזות האדמה שנדבקו מן הדם, וזורק מה שודאי אינו מן המת, והספיקות מניח במקום המוצנע שלא יטמאו עושי טהרות. והשאר שודאי מהמת - מצטרף לרוב בניינו של מת ולרובע קב עצמות, ולמלא תרווד רקב, לטמא באהל.

מצא מת קבור יושב, או ראשו מונח בין ירכותיו - אין לו תפוסה, כיון שאינו קבור כדרך ישראל, תולים שהוא עכו"ם.

מת שחסר - אין לו תפוסה ולא שכונת קברות [אינו מובן הטעם, ושמה הלכה למשה מסיני היא], וכן אם מצאו הרוג דינו כחסר שאין לו תפוסה.

מצא שני קברים נוטלים ואת תפוסתם, ואם ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה, וראשו של זה בצד מרגלותיו של זה - אין להם תפוסה ולא שכונת קברות, שעכו"ם הם.

מצא ג' קברים, אחד ידוע ושניים תחילה, או שניים תחילה ושניים ידועים - יש להם תפוסה, ואין להם שכונת קברות, שאין שכונת קברות אלא בג' ידועים או ג' בתחילה. [והטעם: לרשב"ם - הלכה למשה מסיני. לר"י: אילו שלשתם נקברו בכוונה, היו שלשתם ידועים כפי שהא' או הב' ידועים].

מצא ג' קברים שיש בין זה לזה מד' עד ח' אמות - הרי זו שכונת קברות, ובודק הימנו ולהלן כ' אמה, מצא אחד בסוף כ' אמה - בודק הימנו ולהלן כ' אמה.

דף ס"ה ע"ב

בדק ומצא קבר ופינהו, בדק ומצא קבר שני ופינהו, בדק ומצא שלישי - ללישנא קמא בדעת רבא: אינו מפנה השלישי, אך אינו חייב להחזיר הראשונים. ללישנא בתרא: יכול לפנות גם השלישי, שכיון שניתנה רשות לפנות הראשונים, אין להחזיק טומאה בארץ-ישראל ולהחמיר כדן שכונת קברות. [קשה להבין הסברא, ושמה כל זה מהלכה למשה מסיני].

מצא ג' שדינו שצריך לבדוק עד כ' אמה - אם בדק לרוח אחת ולא מצא, אין צריך לבדוק לרוחות אחרות, שאין להחזיק טומאה בארץ ישראל. [ויש מפרשים: בדק ולא מצא - אינו חייב לחפור בעומק עד שיגיע לסלע או לקרקע בתולה].

כל ספק נגעים עד שלא נזקק לטומאה - ספיקו טהור. [כגון, ב' שבאו לכהן, לא' בהרת כגריס ולא' כסלע, לאחר שבוע בשניהם

סותר הכל - ק"ו בנטמא לפני מלאת ונודע לו לאחר מלאת שסותר הכל. לרבי אליעזר שנטמא לאחר מלאת סותר רק ז' - גם כאן סותר רק ז', שהולכים אחר זמן הידיעה, כדמוכח במשנה (שהיא כרבי אליעזר - כדלעיל ע"א), ששנתה 'אם עד שלא גילח נודע לו, בין כך ובין כך סותר', ולא חילקה מתי נטמא, וכשם שאם נטמא לאחר מלאת פשוט שאינו סותר רק ז', כך גם בנטמא קודם מלאת, כיון שלא נודע עד אחר מלאת.

המוצא מת מוטל לרחבה של דרך, טמון בתבן או בצרורות - הרי זו טומאת התהום, ובנזיר ועושה פסח טהור. ולתרומה: אם אין המת ממלא כל רוחב הדרך - שמא לא עבר עליו, וספק טומאה ברשות הרבים טהור. ואם ממלא כל רוחב הדרך, והוא שלם, או שהוא בקבר אפילו משובר ומפורק שהקבר מצרפו - הרי הוא טמא. היה המת משובר או מפורק ואינו בקבר - ספק שמא עבר בין השברים וטהור, אבל אם היה טעון או רכוב - טמא, שאינו יכול לילך זקוף בלא להטות לכאן ולכאן, ובוודאי האהיל על המת.

מת המוטל בימים ובאפילה ובנקיקי הסלעים ואינו מכוסה - אין זו טומאת תהום.

דין טומאת תהום לא נאמר אלא במת, ולא לענין זב וזבה.

יום ראשון פרשת וירא - י"ב חשוון תשע"ו

דף ס"ד ע"א

שרץ שצף על פני המים וספק אם נגע בטהרות - לת"ק: בין צף על מים בכלי ובין על מים שבקרקע ספיקו טהור, שנאמר 'בכל השרץ השורץ', שמשמע בכל מקום שהוא שורץ, ומאידך נאמר 'השורץ על הארץ', שמשמע שדווקא כששורץ על הארץ, ובהכרח - כשוודאי נגע טמא בכל מקום, בספק נגע - דווקא על הארץ ספיקו טמא, כדין ספק טומאה ברשות היחיד, אבל כשצף על המים ספיקו טהור. [ויש להסתפק בצף באויר אם דינו כמונח על הקרקע או כצף על המים]. לרבי שמעון: צף על מים שבכלי - ספיקו טמא, צף על מים שבקרקע - ספיקו טהור, שנאמר 'אך מעיין יהיה טהור', ובהמשך נאמר 'ונוגע בנבלתם יטמא', ובהכרח - כל שצף במים בדומה למעיין ובור שהם מים בקרקע ספיקו טהור, וכל שצף על מים שבכלי ספיקו טמא.

שרץ שביד האדם בין מטלטלו בין גוררו על פני מים, וספק אם נגע באדם אחר העומד במים - ספיקו טמא, שכל שהוא ביד האדם הוא כמונח, והרי זה ספק טומאה ברשות היחיד שספיקו טמא, אך אם זרקו על המים וספק נגע באדם - טהור כדין טומאה צפה.

הדין שספק בטומאה צפה טהור הוא רק בטומאת מגע, אבל בשאר דרכי הטומאה, כגון בטומאת אהל - שהיה אדם הולך במים ונמצא כזית מן המת קבוע במים וספק אם עבר והאהיל עליו, וכגון זב וזבה שעברו במים וספק אם הסיטו כלי שבמים, או ספק דרסו על מדרס שבמים - טמאים, שרק בטומאת מגע הנוהגת בשרץ נאמר הדין שספק בטומאה צפה טהור. [ואכן גם במת ובזב וזבה, אם הספק הוא בטומאת מגע ספיקו טהור, שלמדים משרץ לשאר טומאות. ואין חילוק בין אם הטומאה צפה והטהרה קבועה, או להיפך].

שרץ בכלי וכלי צף על פני המים - איבעיא אם דינו כנח, כיון שמונח בכלי, או כיון שהכלי צף על המים דינו כצף. אם נאמר שהוא כנח - מה הדין בשרץ ע"ג מת, אם דינו כמונח בכלי, כיון שמת מטמא שבעה ושרץ מטמא עד ערב, או כיון ששניהם מטמאים דינו כצף. אם נאמר שהוא כנח - מה הדין בשרץ ע"ג נבילה, כיון ששניהם מטמאים עד ערב הרי הוא כצף, או כיון שנבילה מטמאה בכזית ושרץ בכעדשה דינו כנח. שרץ ע"ג שרץ - אם דינו כצף כיון שלשניהם דין אחד, או דינו כנח כיון ששרץ התחתון מפסיק העליון מלהיות צף על פני המים. אם נאמר שהוא כנח - מה הדין בשרץ המונח על נבילה נימוחה, אם דינה כמשקה והשרץ צף על משקה, או דינה כאוכל והרי זה כשרץ מונח בכלי הצף שדינו כנח. אם נאמר שדינה כאוכל - מה הדין בשרץ המונח על שכבת זרע, כיון שבא מגוף דינו כאוכל, או כמשקה הוא. אם נאמר שהוא כאוכל - מה הדין בשרץ המונח על מי חטאת [וכן שאר מים המעורבים באפר, אלא שבהם יש עוד צד שכיון שמתמאים הרי זו טומאה

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם - שנאמר 'וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך'.

הדרן עלך פרק הכותים אין להם נזירות וסליקא לה מסכת נזיר

יום רביעי פרשת וירא - ט"ו חשוון תשע"ו

מסכת סוטה

פרק ראשון - המקנא

דף ב' ע"א

טעם סמיכות מסכת סוטה למסכת נזיר: הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהיין גרם לה, שהוא מביא קלות ראש. אמנם נשנית לאחר נזיר - כיון ששנינו פרק המדיר במסכת כתובות נשנית אחר כך מסכת נדרים, ואחר כך נשנית מסכת נזיר שדומה לנדרים, ורק לאחריה נשנתה מסכת סוטה.

כשפתח ריש לקיש לדרוש בפרשת סוטה אמר: אין מזווגים לאדם אשה אלא לפי מעשיו. רבי יוחנן אמר: קשה לזווגם כקריעת ים סוף, ודווקא בזיווג שני אבל על זיווג ראשון מכריזים מ' יום קודם יצירת הולד: 'בת פלוני לפלוני', וכן 'שדה פלונית לפלוני'.

תנא דמתניתין סובר שאסור לאדם לקנאות אשתו, שמביא עצמו לידי תגר, ואת אשתו לידי ניוול, ואפילו היא טהורה (ולהלך ג' מחלוקת בזה).

'לא יקום עד אחד באיש' - מאחר שנאמר 'איש' הרי 'אחד' מיותר לבנין אב שכל מקום שנאמר 'עד' הכוונה לשני עדים, עד שיפרט הכתוב 'אחד'.

עד אחד בטומאה שלאחר קינוי נאמן, ואינה שותה מדאורייתא, אלא יוצאת בלא כתובה, ואסורה לבעל ולבועל ולתרומה. שנאמר 'ועד אין בה והיא לא נתפשה' - אין בה שני עדים (כנ"ל) אלא עד אחד הרי היא אסורה.

דף ב' ע"ב

לולי הפסוק 'לא יקום עד אחד' שמגלה על 'ועד אין בה' דהיינו שאין בה שני עדים אלא אחד, היינו מפרשים כוונת הפסוק שאין עד אחד נאמן לאוסרה, רק שני עדים, והוצרך ללמד זאת שלא נאמר שיהא נאמן משום רגליים לדבר, כיון שהיה קינוי וסתירה.

לרבי אליעזר: מקנא לה על פי שניים, שנאמר בעד טומאה 'ועד אין בה' - בה מועיל עד אחד ולא בקינוי, אבל משקה על פי עד אחר או על פי עצמו - שסתירה הוקשה לטומאה, שנאמר 'ונסתרה והיא נטמאה', אבל קינוי אף שהוקשה לטומאה, שנאמר 'וקנא את אשתו והיא נטמאה' נתמעט מ'בה', ומסתבר למעט קינוי ולא סתירה - שסתירה יותר דומה לטומאה שהיא התחלת הטומאה. לרבי יהושע: מקנא ומשקה על פי שניים - שגם סתירה נתמעטה מ'בה'. לרבי יוסי ברבי יהודה משום ר' אלעזר: קינוי עפ"י עד אחד - שהוקשה לטומאה, אבל סתירה עפ"י שני עדים - שמה שנכתבה 'טומאה' בסתירה הוא ללמד ששיעור סתירה הוא כדי טומאה.

לא יאמר אדם לאשתו בזמן הזה אפילו בינו לבניה 'אל תסתרי עם פלוני', שמא הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה, שקינוי נעשה עפ"י עצמו, ונאסרה עליו עולמית כיון שאין מי סוטה בזמן הזה לבדקה.

יום חמישי פרשת וירא - ט"ז חשוון תשע"ו

דף ג' ע"א

לשון 'קינוי': לריש לקיש ואב"י - שמטיל קנאה וכעס, לריש לקיש - בינה לבין אחרים, שסבר שמקנא עפ"י עצמו, ואין יודעים מכך בני אדם ותמהים מדוע בדלה מאנשים, לאב"י - בינו לבניה, שסובר שמקנא עפ"י ב' עדים, ויודעים מכך כולם, אלא שהיא מקניטתו על שחושדה. לרב נחמן בר יצחק - קינוי הוא לשון התראה.

אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכריז עליו בגלוי - שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר מתפרסם.

כסלע, ואינו יודע איזה מהם היה כגריס ופשה, שניהם טהורים]. ספק שנולד משנזקק לטומאה - טמא. [כגון בב' הנ"ל, אלא שלאחר שבוע הראשון היה בשניהם כסלע ועוד וטימאם, אם לאחר שבוע שני בשניהם כסלע ואינו יודע איזה מהם כיהה - שניהם טמאים], שכל אחד מעמידים אותו על חזקתו.

בהרת קדמה לשער לבן - טמא, שער לבן קדם לבהרת - לחכמים טמא, לרבי יהושע טהור, שנאמר 'זאת תורת נגע הצרעת... לטהרו או לטמאו' - פתח הכתוב בטהרה תחלה.

בז' דרכים בודקין את הזב עד שלא נזקק לטומאה: במאכל, במשתה, במשא, בקפיצה, בחולי, במראה, בהרהור. [שנאמר 'מבשרו' - ולא מחמת אנסו]. ומשנזקק לטומאה אין בודקין אותו, ואפילו ראה לאונסו מחמת דברים הנ"ל. וכן ספיקו ושכבת זרעו טמאים (יבואר בגמרא בדף הבא).

זב שבודקין אותו עד שלא נזקק לטומאה - לחכמים: היינו בראיה ראשונה ושניה, אבל בראיה שלישית נטמא אף באונס, שנאמר 'והזב (א) את זובו (ב) לזכר ולנקבה (ג)', בפעם שלישית הוקש לנקבה שנטמאת גם לאונסה. לרבי אלעזר: גם בפעם שלישית בודקים, ורק בפעם רביעית לסתור ספירתו אין בודקים, שדרש 'את' לפעם נוספת.

המכה חבירו ואמדוהו למיתה, והיקל ממה שהיה, ולאחר מכאן הכביד, ומת - לת"ק חייב, לרבי נחמיה פטור, שמכך שהקיל תחילה רגליים לדבר שמת מחמת שהיה חולה.

יום שלישי פרשת וירא - י"ד חשוון תשע"ו

דף ס"ו ע"א

מה ששינוי שזב שנזקק לטומאה גם ספיקו טמא - היינו שראה על בגדו שכבת זרע וגם זיבה, ולא נודע אם באה הזיבה לבדה והשכבת זרע לבד - ויסתור שבע, או שבאו יחד ולא יסתור רק יום אחד, ועל כך שינוי שספיקו טמא - שסותר ז'.

שכבת זרע של טהור - מטמאת רק במגע. של זב - לרבי אליעזר: מטמאת רק במגע, לרבי יהושע: אף במשא, לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי זיבה. לת"ק דברייתא: אף בלא צחצוחי זיבה מטמאת במשא כל שיצאה תוך מעת לעת מהזיבה, שנאמר 'לפנות ערב ירחץ במים'. לרבי יוסי: רק אם יצאה ביום או בליל הזיבה, שנאמר 'מקרה לילה'. [לתנא דמסכת כלים: כל שכבת זרע של זב מטמאת אף במשא].

הרואה קרי אינו נטמא בזיבה כל מעת לעת, שהקרי פוטר הזיבה הבאה אחריה. לרב אדא ורב פפא: משום שיש לתלות שמחמת חלישות התרוקנות הקרי באה, והרי זה לאונסו. ודחה רבא: הרי גר שנתגייר וראה קרי קודם גירות, וזיבה אחר גירות תוך מעת לעת - אין הקרי שלפני הגירות פוטר הזיבה, הרי שאין זה מחמת שתולים בחולשה. אלא גזירת הכתוב היא - 'והיה לפנות ערב ירחץ במים', שהקרי פוטר הזיבה שלאחריה כל מעת לעת, ודווקא בישראל ולא בעכו"ם.

מה ששינוי במשנה שמשנזקק לזיבות שכבת זרעו טמאה - לרב אדא בר אבהו: שאם ראה קרי ואח"כ זיבות מטמאים אותו, וכשיטתו שזיבות שאחר שכבת זרע טהורה מחמת שתולים בחלישות, משא"כ משנזקק לזיבות שנטמא אף באונס. לרבא (שגם משנזקק לזיבה קרי שלפניה פוטרה): כוונת המשנה ששכבת זרעו של זב מטמאה במשא, וכדעת התנאים דלעיל.

שמואל - לרבי נהוראי היה נזיר, שנאמר 'ומורה לא יעלה על ראשו', והיינו נזיר כאמור בשמשון, לרבי יוסי לא היה נזיר, ו'ומורה' היינו שלא תהא עליו מורא של בשר ודם.

דף ס"ו ע"ב

רב ורב הונא אמרו לבניהם שימהרו לברך ויהיו זריזים ויקבלו שכר יותר מהעונה אמן, ולרבי יוסי גדול העונה אמן יותר מהמברך, וכן סובר רבי נהוראי, שהרי במלחמה אין הניצחון נקרא על שם המתגרים תחילה, אלא על שם הגיבורים הבאים אחריהם ומנצחים.

אין אדם עובר עבירה - אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות.

התורה האמינה עד אחד בסוטה - שרגלים לדבר, שהרי קינא לה לפני כן ונסתרה, שנאמר 'ועבר עליו רוח קנאה', והיינו שכבר עבר עליו רוח קנאה וקינא לה לפני כן.

ועבר עליו רוח קנאה - לרבי ישמעאל: אין אדם מקנא לאשתו אלא אם נכנסה בו רוח, לרבנן היינו רוח טומאה ע"י שטן הבא להחטיאו להקניט את אשתו, לרב אשי היינו רוח טהרה ששונא פריצות, ומסתברא שכן כוונת רבי ישמעאל, שהרי אמר שיש לו רשות לקנאות ולא מסתבר שיש לו רשות להכניס לתוכו רוח טומאה.

וקנא את אשתו - לרבי ישמעאל: רשות, שלולי הפסוק היה אסור משום 'לא תשנא את אחיך בלבבך'. לרבי עקיבא: חובה, שנאמר 'קינאו' שתי פעמים, אחד לרשות ואחד לחובה, ולרבי ישמעאל נשנית בשביל דבר שנתחדש בה. (ושניהם סוברים שקינוי הוא לשון התראה). לריש לקיש ואביי אסור לקנאות, שקינוי לשון כעס (וכן סובר תנא דמתניתין כמבואר לעיל ב'. שמביא עצמו לידי תגר ואת אשתו לידי ניוול ואפילו היא טהורה).

ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא - לרבי ישמעאל היינו רשות, שלולי הפסוק היה אסור, שנאמר אמור אל הכהנים... לנפש לא יטמא בעמיו, ואף שנאמר 'כי אם לשארו' שמותר להטמאות לקרוביו, מכל מקום 'לה' אינו מותר ללמד שמצוה להטמאות לה, שבא ללמד שאינו מיטמא לאבריה שנפלו ממנה בחייה, ו'יטמא' אינו מותר לדרשה, שכל פרשה שנאמרה ונישנית, נישנית בשביל דבר שנתחדש בה. לרבי עקיבא - מיתור 'יטמא' למדים שמצוה להטמאות לקרוביו.

דף ג' ע"ב

אחד משאר שבעים אומות שבא על כנענית והוליד ממנה בן מותר להחיותו ומותר לקנותו בעבד - שנאמר 'וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו... אשר הולידו בארצכם', הלך אחר האב. אבל כנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן אסור לקנותו לעבד, שדורשים 'אשר הולידו בארצכם' - מבנות ארצכם, אבל לא מן הגרים בארצכם (כנעני) שהוליד במקום אחר לבנות שאר אומות.

לעולם בהם תעבודו - לרבי ישמעאל היינו רשות, ש'בהם תעבודו' בא לאסור עבודת פרך באחיכם, ואע"פ דכבר כתיב "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך" משום דכל פרשה שנאמרה ונישנית היינו משום דבר שנתחדש בה, ולר"ע לעולם בהם תעבודו הוא חובה, דאם דמותו לקנותו לעבד נלמד ממה דכתיב "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", ואם משום דבהם ולא באחיכם נלמד ממה דכתיב "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך".

זנות וכעס באשה מחברת ביתה.

כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך - קודם שחטאו הייתה שכינה שורה עם כל אחד בביתו, כשחטאו נסתלקה מהם, שנאמר 'ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך'.

כל העושה מצוה אחת בעולם-הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם-הבא, וכל העובר עבירה אחת כורכתו והולכת לפניו ליום הדין, וקשורה בו ככלב גם בעוה"ב.

עד טומאה בסתם אינו נאמן - שנאמר 'כי מצא בה ערות דבר', ולמדים 'דבר' בגזירה שוה מ'דבר' הנאמר בממון - 'על פני שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר'. עד טומאה אחר קינוי וסתירה נאמן - שנאמר 'ועד אין בה', ולולי הפסוק היינו אומרים שאינו נאמן ק"ו מעד סתירה שאין אוסרו איסור עולם, וצריך שנים, כל שכן עד טומאה שאוסרו לעולם, ואין ללמוד שיהא די בעד אחד בסתירה ק"ו מעד טומאה, שנתמעט מ'עד אין בה' - ולא בקינוי וסתירה.

יום שישי פרשת וירא - י"ז חשוון תשע"ו

דף ד' ע"א

שיעור סתירה הוא כדי טומאה, שנאמר 'ונסתרה והיא נטמאה', והוא כדי העראה בלא זמן להרצותה.

שיעור העראה - לרבי ישמעאל: כדי הליכה סביבות דקל ברגל. לרבי אליעזר: כדי מזיגת הכוס, והוא שיעור שהרוח דוחפת ענף והוא חוזר למקומו, ואיבעיא אם כולל גם שיעור שנח מניעונו. לרבי יהושע: כדי מזיגת כוס רביעית ושתייתו. לכן עזאי: כדי לצלות ביצה, והוא שיעור כדי שתיית רביעית. לרבי עקיבא: כדי לצלות ביצה ולגומעה, והוא שיעור כדי לגמוע ג' ביצים זו אחר זו. לר"א בן ירמיה - כדי שיקשור אורג חוטים היוצאים מהבד, ואיבעיא אם היינו כשראשי נימא מרוחקים או קרובים. לחנין בן פנחס - כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם, ואיבעיא אם היינו בקיסם הדחוק בין השיניים דווקא. לפלמו - כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר, ואיבעיא אם היינו בכיכר הדחוק בתוך הסל, ואם בסל ישן חלק שנוח להשתמש בו ומוציאים ממנו בקלות יותר מהחדש, ואם דווקא בלחם חם שנמעך ונשמט מן היד וצריך להוציאו בנחת, ואם דווקא בחיטים, ואם דווקא בנילושה בעיסה רכה שנשמט יותר.

דף ד' ע"ב

כל תנא שיער בעצמו, ובן עזאי - או נשא ופירש, או שמע מרבו, או 'סוד ה' ליראיו'.

כי בעד אשה זונה עד ככר לחם - לרב עזירא: כל האוכל לחם בלא נטילת ידיים כאילו בא על אשה זונה. לרבא: כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם.

כל המזלזל בנטילת ידיים (שאוכל תמיד בלא נטילה) - נעקר מן העולם, שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה. [לתוס': בא לעניות].

נטילת ידיים שלפני המזון צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה - כיון שצריך ליטול ידיו פעמיים, ובפעם השנית מטהר המים שנטמאו, אם לא יגביהם שמא יצאו המים הראשונים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו הידיים.

מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה - כדי שתרד הזוהמא מידי.

כל האוכל פת בלא ניגוב ידיים - כאילו אוכל לחם טמא.

ואשת איש נפש יקרה תצוד - לרבי יוחנן: כל אדם שיש לו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש. לרבא: כל הבא על אשת-איש אפילו למד תורה שנאמר בה 'יקרה היא מפנינים' - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, היא תצודנו לדינה של גיהנום.

כל אדם שיש לו גסות הרוח - לרשב"י: כאילו עובד עבודת כוכבים, לרבי יוחנן: כאילו כפר בעיקר, לרב חמא בר חנינא: כאילו בא על כל העריות, לעולא: כאילו בנה במה.

יד ליד לא ינקה - כל הבא על אשת איש לא ינקה מדינה של גיהנום. לרב: אפילו הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו, שהשליטו בשבחו על הכל, לא ינקה מדינה של גיהנום. לדבי רבי ינאי: אפילו קיבל תורה כמשה רבינו. לרבי יוחנן: אפילו עושה צדקה בסתר.

שבת קודש פרשת וירא - י"ח חשוון תשע"ו

דף ה' ע"א

אזהרה שלא יהא גס רוח - לזעירי: 'שמעו והאזינו אל תגבהו'. לרב נחמן בר יצחק: 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך', והשוכח את ה' עובר בלאו, שנאמר 'השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך'.

'רומז מעט ואיננו והמכזב ככל יקפצון וכראש שבלת ימלו' - כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט מחשיבותו, ואינו מתקיים בעולם, ואם חזר בו נאסף בזמנו כאברהם יצחק ויעקב שנתברכו בכל מכל כל, ואם לאו - נשבר ונופל מאליו כגבהה של שבולת, או כשבולת עצמה.

כה אמר רם ונשא שוכן עד... ואת דכא ושפל רוח... - נחלקו רב הונא ורב חסדא אם הקב"ה מגביה את הדכא ושפל רוח עד ששוכן אצלו, או שהקב"ה מרכיב שכינתו אצלו, וכן מצינו שהקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני.

לעולם ילמד אדם מדעת קונו לאהוב את הנמיכות, שהרי הקב"ה

הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני.

מידת בשר ודם גבוה - רואה את הגבוה ולא את השפל, אבל מידת הקב"ה - גבוה ורואה את השפל.

כל אדם שיש בו גסות הרוח - ראוי לגדעו כאשר, ואין עפרו ננער בתחיית המתים, ושכינה מייללת עליו, ואמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם (וי"א שזה נאמר על מספרי לשון הרע), אפילו רוח קימעה של פורענות קלה טורפתו ומאבדתו, לסוף נפחת ומתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים.

תלמיד חכם צריך שתהא בו מעט גאווה - שלא יהיו קלי הראש מסתוללין בו ויתקבלו דבריו, והיא נאה והוגנת לו ומעטרת אותו. לרבא - בנידוי יהא זה שיש בו גסות וזה שאין לו מעט. לרב נחמן בר יצחק - לא מיניה ולא מקצתיה, שנאמר 'תועבת ה' כל גבה לב'. אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו כבשר, שנאמר 'יבא כל בשר להשתחוות', אבל גסי רוח לא יבואו.

ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא, ולא נאמר 'אדם' - מי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להתרפאות מיסורים הבאים עליו, ולא אם הוא קשה כאדמה, שאז אין רפואה למכותיו.

'אדם' ראשי תיבות: אפר דם מרה. 'בשר' ראשי תיבות: בושח סרוחה רמה (שי"ן מתחלפת עם סמ"ך), וי"א במקום 'סרוחה' - 'שואל' (שהרי נכתב בשי"ן ולא בסמ"ך), ולכן לא יתגאה שכולו הבל.

דף ה' ע"ב

בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה - שבשעה שבית המקדש קיים, אדם מקריב עולה - שכר עולה בידו, מנחה - שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה - מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר 'זבחי אלוקים רוח נשברה', ואין תפלתו נמאסת, שנאמר 'לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה'.

כל השם אורחותיו בעולם הזה, ומחשב הפסד מצוה כנגד שכרה - זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה.

כיצד מקנא לה: אם אמר לה 'אל תדברי עם איש פלוני', אפילו נסתרה עמו, או אמר 'אל תסתרי עמו' ודיברה עמו - מותרת לו ולתרומה. 'אל תסתרי עם איש פלוני', ונסתרה עמו כדי טומאה - אסורה לבעלה ואסורה לאכול בתרומה.

קינא לה, ונסתרה, ומת הבעל - חולצת ולא מתייבמת, והטעם:

לישנא א' דרב יוסף - נאמר באשה שמצא בה ערות דבר 'ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר', מיתור 'אחר' דורשים 'ולא ליבם'. אבל צריכה חליצה - שאילו בעלה קיים צריכה גט, ויבם במקום הבעל ליתן חליצה.

לישנא ב' דרב יוסף - התורה צייתה לגרשה שלא לחרב ביתו, ולכן אי אפשר לצוות ליבם לכנסה.

לישנא ג' דרב יוסף - הכתוב קרא לבעל השני 'אחר', מפני שזה הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה, ואיך אפשר לצוות ליבם ליבמה בעל כרחו. אבל נשאת לאחר, ומת בלא בנים - תתייבם לאחיו, שמהאחר יצאה בשם טוב.

לרבא - אם אסרתה הבעילה על בעלה המותר לה, כל שכן שאסרתה על היבם האסור לה בחיי בעלה. ואינה דומה לאשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל, שמותרת להתייבם לו - שאין האונס נחשב איסור על היבם, שאילו הייתה נאנסת תחתיו לא הייתה נאסרת, משא"כ זינתה ברצון שהוא איסור גם כלפי היבם, שאילו זינתה תחתיו נאסרה.

יום ראשון פרשת חיי-שרה - י"ט השון תשע"ו

דף ו' ע"א

אלו נשות כהן אסורות לאכול תרומה: א. האומרת טמאה אני לך [לרב ששת דווקא אם אמרה כך אחר קינוי וסתירה]. ב. שבאו עדים שהיא טמאה [מסתבר שאף בבא עד אחד אחר ששתתה], ג. האומרת איני שותה. ד. שבעלה אינו רוצה להשקותה. ד. שבא עליה בעלה כשהיו בדרך להשקותה, ששוב אינה שותה.

סוטה שיש עדים במדינת הים שראו שזינתה - לרב ששת אין המים

בודקים אותה, שנאמר 'ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והביא האיש את אשתו' - אבל יש בה עדים לא יביאה לשתות. (ולהלן בסוף הדף הובאה ברייתא כרב ששת, אך מטעם אחר).

מה ששינינו שאם באו עדים שהיא טמאה אינה אוכלת בתרומה - בהכרח אין מדובר שבאו קודם ששתתה, שזהו פשוט, אלא החידוש הוא בבאו אחר ששתתה ולא מתה, ונאמנים ואין אומרים שהם שקרנים, שהרי נבדקה. והוכיח רב ששת כדבריו - שלכן לא בדקה המים, כיון שהיו עדים שזינתה. ורב יוסף דחה ראייתו, שאפשר שלא מתה משום שזכות תלה לה.

לרבי זכות תולה במים המרים, ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת ולבסוף מתה באותה מיתה, וחכמים חולקים. לרב ששת - גם לחכמים מתנוונה, וחולקים רק בזה שבסוף אינה מתה באותה מיתה, לרב יוסף - לחכמים לא מתנוונה כלל. (ועל פי זה נחלקו אם יש להוכיח מהמשנה שאם יש עדים שזינתה אינה נבדקת - לרב יוסף אין להוכיח, שיש לתלות שלא מתה משום שזכות תולה, ומה שלא מתנוונה הוא משום שהמשנה כשיטת חכמים שאינה מתנוונה כלל, ולרב ששת גם לחכמים אילו היתה זכות תולה הייתה מתנוונה, וזו לא מתנוונה בהכרח שמה שלא בדקה המים הוא משום שהיו עדים שנטמאת).

לרבי שמעון אין זכות תולה, שאל"כ לא יהיו הנשים יראות מלשתות, ומוציאים לעז על הטהורות ששתו. ולכן להוה אמינא מאותו טעם גם אם יש עדים במדינת הים המים בודקים, שאל"כ יהיה לעז על הטהורות ששתו.

דף ו' ע"ב

ואלו שמנחת קנאות שלהן נשרפת למטה על בית הדשן כיון שאינן ראויות להקרב ולא להפדות: האומרת טמאה אני לך, שבאו לה עדים שהיא טמאה. ודווקא לאחר שנתקדשו בכלי שרת, שאינן ראויות להקרבה שאין המנחה באה אלא להזכיר עוונה והיא בדוקה ועומדת, ומנחת שעורים אינה באה בנדבה.

לרב ששת שאם יש עדים שזינתה אין המים בודקין אותה, מה ששינינו שאם באו עדים שזינתה אחר שנתקדשה המנחה בכלי תשרף, ואין אומרים שהתגלה למפרע שנתקדשה בטעות - מדובר שזינתה בעזרה אחר שנתקדשה בכלי. לרב פפא: גם אם זינתה קודם לכן, והיא גזירה מדרבנן שמה יאמרו מוציאים מכלי שרת לחול.

נטמאת מנחתה עד שלא קידשה בכלי - הרי היא ככל המנחות שנטמאו עד שלא נתקדשו בכלי, ויפדנה ויביא בדמיה את המנחה. נטמאה משקדשה בכלי - הרי היא ככל המנחות ותשרף. קדש הקומץ (שקמץ ונתן בכלי שרת) ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא או היא - הרי היא ככל המנחות שאירע בהן פסול בין קמיצה להקטרה, ותישרף למטה. קרב הקומץ ולא הספיק כהן לאכול שיריים עד שמת הוא או היא - הרי היא ככל המנחות ותאכל, שהרי בהכשר קרבה. באו עדים קודם הקטרה שהיא טמאה - מנחתה נשרפת. נמצאו עדיה זוממין - מנחתה יוצאת לחולין, והיינו גם לרב פפא הסובר שאם באו עדים אחר שנתקדשה בכלי שנסרפת משום גזירה דרבנן - שבעדים זוממין יש קול שהקדישה בטעות, ואין צריך לגזור.

בריייתא: 'זאם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע': טהורה - ולא שיש לה עדים במדינת הים (כרב ששת, אך לא מטעמו), ו'טהורה' - ולא שתלתה לה זכות, היא - ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה.

למסקנא: גם רבי שמעון הסובר שאין זכות תולה, משום שמוציא שם רע על הטהורות השותות, מודה שאם יש עדים אין המים בודקים אותה (שרק ו' אינו דורש), ואין חוששים ללעז - שאין זה שכיח שהיו עדים במדינת הים שזינתה.

יום שני פרשת חיי-שרה - כ' השון תשע"ו

דף ז' ע"א

מוליכה לבית דין שבאותו מקום, ומוסרים לו ב' תלמידי חכמים היודעים להתרותו אם יבא עליה בדרך, שיאמרו לו שכשאר האיש

מנוקה מעוון (שבא עליה משנאסרה עליו) אין המים בודקים אשתו. לרבי יהודה אין צריך לליווי עדים, שבעלה נאמן שלא יבא עליה.

אשה מתייחדת בעיר עם ב' אנשים, אבל בדרך לא תתייחד אלא עם ג', שמא יצטרך א' לנקבו. ודווקא כשרים, אבל עם פרוצין אסורה להתייחד אפילו עם עשרה. (ואין ראייה לדינים אלו ממשנתנו, שמה שהצריכו שתיים הוא כדי שאם בא עליה יעידו, והצריכו ת"ח משום שהם יודעים להתרות).

מקורו של רבי יהודה שהבעל נאמן ואין צריך שנים ללוותו - בתחילה למד זאת בקל וחומר מנדה שהיא בכרת ונאמן להתייחד עמה, כל שכן סוטה שהיא בלאו. ופרכוהו חכמים: אדרבה, משום שנידה חמורה נאמן. ולרבי יוסי שגם הוכיח כן בק"ו מנידה פרכו: שונה נידה שתותר לו לכשתטהר, משא"כ סוטה, ודבר האסור לו יצרו תוקפו, ולבסוף הוכיח כן רבי יהודה מהפסוק 'והביא האיש את אשתו אל הכהן'. וחכמים אמרו: אכן מדאורייתא נאמן, אך מדרבנן החמירו ללוות עמהם שני עדים.

העולה לבית דין הגדול של ע"א בירושלים - שלמדים גזירה שוה 'התורה' מזקן ממרא.

כל זמן שלא נמחקה המגילה מאיימים עליה שלא תשתה, כדרך שמאיימים על חייבי דיני נפשות שלא תשתה, ואומרים לה: בתי, הרבה ילדות יין, שחוק, שכנים רעים עושים, עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים, ואומרים לפניך דברים שאינה כדאית לשומעם - הודאות הצדיקים, כגון יהודה וראובן שהודו ולא בושו וסופם שנחלו עולם הבא, וקיבלו שכרם בעולם הזה - יהודה זכה למלכות, וראובן נטל חלק ראשון בארץ, ולא עבר זר בתוכם כשבירכם משה.

יחי ראובן ואל ימות... וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה - כל זמן שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מתגלגלים בארון, ביקש משה רחמים: מי גרם לראובן שיודה הלא יהודה, 'שמע ה' קול יהודה' - ונכנסו אבריו למקומם, 'ואל עמו תביאנו' - והכניסוהו למתיבתא דרקיעא, 'ידיו רב לו' - שיוכל לישא וליתן עם החכמים - ידיו רב לו, 'ועזר מצריו תהיה' - שיזכה לומר דבר המתקבל.

יהודה הודה - כדי שלא תשרף תמר. ראובן הודה אף שחוצפה היא להודות חטאו ברבים - כדי שלא יהא אחיו נחשדים על אביהם.

אמרה 'טמאה אני': אינה נהרגת - שלא התרו בה עדים. במקום שאין כותבים כתובה - כותבת שובר שהפסידה כתובתה, במקום שכותבים כתובה - קורעת כתובתה.

דף ז' ע"ב

אמרה 'טהורה אני' - מעלים אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור, ששם משקים הסוטות ומטהרים היולדות והמצורעים. וכהן אוחז בבגדיה - אם נקרעו נקרעו, נפרמו נפרמו, עד שמגלה לבה, וסותר את שיערה, לרבי יהודה אם הייתה נאה לא היה מגלה וסותר. הייתה מתכסה בלבנים - מכסה בשחורים, מעבירים ממנה תכשיטיה כדי לנוולה. קושר בחבל המצרי למעלה מדדיה. כל הרוצה בא לראות, חוץ מעבדיה ושפחותיה שלבה גס בהן ולא תודה, וכל הנשים מותרות לבא ולראות.

לאחר שנמחקה המגילה - מאיימים עליה שתשתה. אומרים לה: בתי, אם ברור לך שטהורה את עמדי על בוריך ושתי, לפי שאין המים המרים דומים אלא לסם יבש שמונח על בשר חי, שאם אין בו מכה אינו מועיל כלום.

יום שלישי פרשת חיי-שרה - כ"א חשוון תשע"ו

דף ח' ע"א

מה ששינוי שהיו מעלים אותה לשער המזרח, אף שכבר הייתה שם בבית דין הגדול שהוא בלשכת הגזית שחציה בקודש - שאחר שאיימו עליה הורידה מכל הר הבית כדי לייגענה, ותדאג מן המים ותודה כשתראה בצרתה. וכיוצא בו היו עושים בבדיקת עדים המעידים בדיני נפשות, שמסיעים אותם מפינה לפינה ומלשכה ללשכה, כדי להטריף דעתם ויחזרו בהם.

בשער נקנור היו משקים הסוטות - שנאמר 'והעמיד הכהן את האשה לפני ה' והיינו הפתח לבא לפני ה' בעזרה. ושם היו מטהרים מצורעים - שנאמר 'והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר... לפני ה''. ושם מטהרים יולדות וזבים וזבות, שאין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו ושומרו, שנאמר 'תשמרו להקריב לי', ואלו אין נכנסים לעזרה מפני שהם מחוסרי כפרה, ועומדים בחלל שער נקנור שלא נתקדש.

אין משקים שתי סוטות כאחת [שלא יעמדו שתיהן בעזרה בבת אחת להשקות, אעפ"י שאין שותות כאחת], שנאמר 'אותה' - לבדה. לרבי שמעון דורשים טעמא דקרא - כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה, לרבי יהודה גזירת הכתוב היא. ונפק"מ במי שרואים שהיא רותתת מאימת המים ואין לבה גס בה, שלרבי שמעון משקים אותה יחד עם חברתה - ע"י כהן אחר, אבל ע"י כהן אחד לא - שאין עושים מצוות חבילות חבילות [מדרבנן], שנראה כמי שהם עליו למשאוי וממהר לפרק משאו [וכן נפק"מ, שלרבי יהודה אסור להעמיד שום אשה אצלה בשער נקנור ולא רק סוטה]. ומטעם זה גם אין רוצעים שני עבדים של אדון אחד בב"ד אחד, ואין מטהרים שני מצורעים יחד, ואין עורפים שתי עגלות יחד.

כהן אוחז בבגדיה אם נקרעו וכו' - שנאמר 'זרע את ראש האשה', מיתור 'האשה' למדים שמגלה גם גופה, ומ'ראשה' למדים שהכהן מרבה בגילויה - שסותר קליעתה. [ומטילין גורלות, וכל מי שיעלה אפילו כהן גדול הוא עושה זאת. וכן עושים למי שחייב מלקות, שנאמר 'ונקלה' - מצוה לנוולו].

לחכמים מגלים לבה - משום 'ונוסרו שאר הנשים', שתהיינה צנועות לא יביאו עצמן לידי חשד, אבל לענין סקילה סוברים שאין האשה נסקלת ערומה - שאין לך יסור גדול מעצם הסקילה, ואין עושים לה גם מיתה וגם בושה, שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך', ודורשים 'ברור לו מיתה יפה'. לרבי יהודה - אין מגלים לבה, שמא תצא זכאית ויתגרו בה פרחי כהונה, אבל לענין סקילה סובר רבי יהודה שמכסים רק ערותה מלפניה ומאחריה ונסקלת ערומה, כיון שנסקלת אין חשש גירוי, וגם לא באחרת, שאין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות.

כשוסקלים - לרבי יהודה: האיש מכסים רק פרק אחד מלפניו, והאשה פרק אחד מלפניה ופרק אחד מלאחריה. לחכמים: האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. ולכו"ע משום 'ואהבת לרעך כמוך' בוררים לו מיתה יפה, אלא לרבי יהודה בזיון שנאוי לאדם יותר מצער הגוף, לחכמים מניעת צער הגוף חשובה לו יותר מבזיונו. **היו בגדים שחורים נאים לה** - מלבישים אותה במכוערים.

דף ח' ע"ב

מעבירים ממנה תכשיטיה, ואין אומרים שיהא לה בזיון יותר כשהיא ערומה ותכשיטיה עליה.

קושרים אותה בחבל המצרי - כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה, אבל אינו מעכב.

כל הרוצה לראות בה רואה, לאבוי - בין אנשים בין נשים, לרבא - נשים חייבות לראותה.

במידה שאדם מודד בה מודדים לו: היא קישטה עצמה לעבירה - המקום גיוולה, היא גילתה עצמה לעבירה - המקום גילה עליה, בירך התחילה בעבירה ואח"כ בבטנה - לפיכך תלקה הירך תחילה, ואח"כ הבטן ושאר הגוף.

מיום שחרב בית המקדש - אע"פ שד' מיתות בטלו דין שמים דד' מיתות לא בטלו, חייב סקילה - נופל מן הגג, או חיה מפילתו ודורסתו. חייב שריפה - נופל בדליקה או נחש מכישו. חייב הרג - נמסר למלכות, או ליסטים באים עליו. חייב חנק טובע בנהר, או מת בסרוני.

יום רביעי פרשת חיי-שרה - כ"ב חשוון תשע"ו

דף ט' ע"א

כי כל סאון סואן ברעש - במידה שאדם מודד בה מודדים לו, שנפרעים ממנו מעין החטא, ואפילו בעבירות קטנות.

- את כוחו, לבו, מעשיו, וסילקה ממנו שכינה.

ידעה שכחו תלוי בשערו - או משום שניכרים דברי אמת, או משום שאמר לה 'נזיר אלוקים אני', וידעה באותו צדיק שאינו מוציא שם שמים לבטלה.

'זיהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו' - שנשמטה מתחתיו.

'ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל דבר טמא' - דברים האסורים לנזיר.

'ויבקע אלוקים את המכתש אשר בלחי' - הוא איוה לדבר טמא - לישא גויה, לפיכך נתלו חיינו בדבר טמא.

'ותחל רוח ה' רוח ה' - נבואתו של יעקב אבינו, שנאמר 'יהי דן נחש עלי דרך'.

'לפעמו במחנה דן' - לשון 'פעמון', שהייתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג ללוותו באשר הולך.

'בין צרעה בין אשתאול' - שני הרים גדולים היו, ועקרם שמשון וטחנם זה בזה.

יום חמישי פרשת חיי-שרה - כ"ג חשוון תשע"ו

דף י' ע"א

'והוא יחל להושיע את ישראל' - היחל שבועתו של אבימלך, לפי שהם עברו על השבועה תחילה.

'ויגדל הנער ויברכהו ה' - באמתו.

'ויקרא שמשון אל ה'... ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים' - זכור לי כ"ב שנה ששפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום.

'וילך שמשון וילכד ג' מאות שועלים' - יבא שועל שחוזר לאחוריו כשצדים אותו, ויפרע מפלשתים שחזרו משבועתם.

בין כתפיו של שמשון ס' אמה - שנאמר 'ויאחזו בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריא וישם על כתפיו', וידוע לנו שאין דלתות עזה פחותות מס' אמה.

'זיהי טוחן בבית האסורים' - לשון עבירה, שכל אחד הביא לו אשתו שתתעבר ממנו.

כל המזנה - אשתו מזנה עליו.

שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים.

שמשון נקרא מעין שמו של הקב"ה - מה הקב"ה מגן על כל העולם כולו, אף שמשון הגן בדורו על ישראל.

בלעם חיגר היה ברגל אחת, שמשון בשתי רגליו.

ה' נבראו מעין דוגמא של מעלה (שנשתנו מן התחתונים לתפארת), וכולם לקו בהם - שאול בצווארו, אבשלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו, שמשון בכוחו.

אסיא אחזתו חולי פדגרא ברגליו מפני שלקח תלמידי חכמים לעבודת המלך. (ולקח אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה).

פדגרא - רב נחמן אמר שהוא כמחט בבשר החי, וידע זאת: או מפני שהוא עצמו חלה בו, או שמע מרבו, או 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'.

'וירד שמשון תמנתה', וביהודה נאמר 'עולה תמנתה' - לרב אלעזר: בשמשון שנתגנה בה נאמר 'ירידה', ביהודה שנתעלה בה נאמר עליה. לרב שמואל בר נחמני: יש ב' מקומות בשם 'תמנה'. לרב פפא: תמנה הייתה באמצע שיפוע של הר, הבא מראש ההר יורד, הבא מתחתית ההר עולה.

נאמר בתמר: 'ותשב בפתח עינים', לר' אלכסנדר: בפתחו של אברהם אבינו שכל עיניים צופות לראותו. לרב: מקום ששמו עיניים. לרב שמואל בר נחמני: שנתנה עיניים לדבריה, כשתבעה אמרה שהיא גיורת, פנויה, יתומה שלא קיבל בה אביה קידושין, וטהורה.

'ויטע אשל בבאר שבע' - י"א פרדס ונטע בו כל מיני מגדים, וי"א

מצינו בסוטה שבמידה שמדדה בה מודדים לה: עמדה על פתה ביתה להראות לו - כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל, פרסה סודרין ונאין על ראשה - כהן נוטל כיפה מעל ראשה ומניחה תחת רגליה, קשטה לו פניה - מוריקות, כחלה עיניה - בולטות, קלעה לו שערה - כהן סותרם, הראתה לו באצבע - ציפורניה נושרות, חגרה לו בצלצול - כהן קושר לה חבל המצרי, פשטה לו ירכה - ירכה נופלת, קבלתו על כרסה - בטנה צבה, האכילתו מעדני עולם - קרבנה מאכל בהמה, השקתו יין משובח בכוסות משובחים - כהן משקה מים המרים במקידה של חרש, היא עשתה בסתר - יושב בסתר עליון שם בה פנים, או המקום פירסמה בגלוי.

'אחת לאחת למצוא חשבון' - כל פרוטה (עבירה) מצטרפת לחשבון גדול, ואף שלא נפרע ממנו פעם ראשונה ושניה לא ויתר עליהם, אלא מצטרפים לחשבון.

'בסאסאה בשלחה תריבנה' - אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו ואיבודו מן העולם.

ג' כוסות בחלומו של שר המשקים: אחת ששתתה מצרים בימי משה, אחת בימי פרעה נכה, ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה בימות המשיח.

רבי יהודה מנימין היה מצרי ראשון, ונשא מצרית ראשונה, ואמר שישיא לבנו מצרית שניה, כדי שיהא בן בנו מותר לבא בקהל. אמר לו רבי עקיבא שטעה, שכשעלה סנחריב בבל את האמות ומצריים מותרים בקהל.

'אני ה' לא שנית' - לא שנית והכיתי לאומה שנית. 'ואתם בני יעקב לא כליתם' - חיצו כלים והם אינם כלים.

אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו.

רננו צדיקים בה' לישרים נאזה תהלה' - 'נוה תהלה', על עסקי נוה - בתים שבנו, יהללוהו - שלא שלטו שונאיהם במעשיהם, זה משה - שמשנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קרשיו קרסיו בריחיו עמודיו ואדניו תחת מחילות של היכל, ודוד - שנאמר 'טבעו בארץ שעריה'.

דף ט' ע"ב

כל הנותן עיניו במה שאינו שלו - מה שמבקש אין נותנים לו ומה שבידו נוטלים הימנו, סוטה - אסורה לבעל ולבעל. נחש הקדמוני שנתן עיניו בחוה - אמר הקב"ה: אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה - ועכשיו ארוור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה, אני אמרתי יהלך בקומה זקופה - עכשיו על גחוננו ילך, אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם - עכשיו עפר יאכל, אמר אהרוג את האדם ואשא חוה - עכשיו איבה אשית וכו'. וכן קין, קרח, בלעם, דואג, אחיתופל, גחזי, אבשלום, אדוניהו, עוזיהו והמון.

בקללה נאמר תחילה 'ירכך נופלת' ואח"כ 'ואת בטנך צבה', כיון שהקללה תחילת הפורענות וירך התחילה בעבירה, אבל המים בודקים בטנה תחילה, שבמעיים נכנסים תחילה, ומה שנאמר בקללה 'לצבות בטן ולנפיל ירך' היינו שהכהן מודיע לה שתתחיל בבטן שלא להוציא לעז על המים המרים.

שמשון הלך אחר עיניו, ועל ידיהם מרד בבוראו - לפיכך נקרו פלשתים את עיניו.

אבשלום נתגאה בשערו - לפיכך נתלה בשערו, בא על עשר פלגשי אביו - נתנו בו עשר לונביות, גנב ג' לבבות (אביו, ב"ד, ישראל) - נתקעו בו ג' שבטים.

מרים המתינה למשה שעה אחת - נתעכבו עבורה ישראל ז' ימים במדבר. יוסף זכה לקבור את אביו - התעסק בו משה. משה זכה בעצמות יוסף - נתעסק בו המקום, וכן כל הצדיקים.

נאמר בשמשון: 'ואביו ואמו לא ידעו כי מוה הוא' - שחשק באותה אשה כדי להתגרות בפלשתים, אבל הוא הלך אחר עיניו.

תחילת קלקול שמשון בעזה - לפיכך לקה בעזה, והאמור 'וירד שמשון תמנתה' לא היה קלקול כל כך, שלקחה לאשה ולא דרך זנות. אלמלא הייתה נקראית דלילה ראויה הייתה שתקרא כך, שדילדלה

'זיקרא שם בשם ה' א-ל עולם' - שהקריא אברהם אבינו שמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, לאחר שאכלו ושתו ועמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם, משל אלוקי עולם אכלתם, הודו ושבחו למי שאמר והיה העולם.

נאמר בתמר: 'יראה יהודה יחשיבה לזונה כי כסתה פניה' - מפני שכסתה פניה בבית חמיה. וכל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים.

'היא מוצאת' (ולא 'מיתוצאת') - לאחר שנמצאו הסימנים בא ס"מ וריחקם, בא גבריא אל וקירבם.

'למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם' - משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת. 'לדוד מכתם' - שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל, או שהייתה מכתו תמה - שנולד מהול, או שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה וכן בגדלותו.

'והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנוכי הרה' - שנוח לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים.

'הכר נא' - בהכר בישר לאביו, בהכר בישרוהו 'נא' לשון בקשה - בבקשה הכר פני בוראך ואל תעלם עיניך ממני.

'ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני' - יוסף שקידש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה - 'עדות ביהוסף', יהודה שקידש ש"ש בפהרסיה זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. יצאה בת קול ואמרה: ממני יצאו כבושים, ואמרה: אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך אני מציל בזכותך ג' בניך מן האור - חנניה מישאל ועזריה.

'ולא יסף עוד לדעתה' - כיון שידע שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שוב לא פסק ממנה.

דוד ראה שנבקע שאול תחת אבשלום כשמת, ואמר 'בני' ח' פעמים, שהעלהו מז' מדורי גיהנום, ופעם השמינית - או שיקרב ראשו לגופו, או להביאו לחיי עוה"ב.

'ואבשלום לקח ויצב לו בחייו' - לקח מקח רע לעצמו, ובעצה עמוקה של מלכו של עולם שגזר על דוד משום מעשה בת שבע 'הנני מקים עליך רעה מביתך'.

יום שישי פרשת חיי-שרה - כ"ד חשוון תשע"ו

דף י"א ע"א

'וישלחהו מעמק חברון' - מעצה עמוקה של אברהם שקבור בחברון, שנאמר 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך', ושליחת יעקב את יוסף אל אחיו היא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים.

אבשלום אמר שעשה מצבת יד אבשלום כי אין לו בן, הגם שהיה לו ג' בנים ובת - י"א שלא היה לו בן הגון למלכות, וי"א ששרף חלקת יואב, וכל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו. מידה טובה מרובה ממידת פורענות, ובאותה מידה משלם הקב"ה יותר ממה שעשה.

'ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו' - כל הפסוק על שם השכינה.

'ויקם מלך חדש', י"א חדש ממש י"א שנתחדשו גזירותיו, ועשה עצמו כאילו לא ידע את יוסף.

'ויאמר על עמו' - הוא התחיל בעצה תחילה, לפיכך לקה תחילה. **'הבה נתחכמה לו'** - למושיעם של ישראל, שאינו יכול לדונם באש ובחרב, שהקב"ה דן מידה כנגד מידה, ובמים כבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם, ולא ידעו שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת מביא, או שאינו מביא מים עליהם, אבל הם באים ונופלים בתוכם.

ג' היו באותה עצה: בלעם שיעץ - נהרג, איוב ששתק - נידון בייסורים, יתרו שברח - זכו מבני בניו לישוב בלשכת בגזית.

'ונלחם בנו ועלה מן הארץ' - כאדם המקלל עצמו ותולה קללתו בחבירו.

'וישימו עליו שרי מסיים למען ענותו בסבלותם' - תלה פרעה מלבן בצווארו, וכל אחד שאמר איסטניס אני, אמרו לו: כלום אתה יותר מפרעה, 'שרי מסיים' - דבר שמשים רידוי לעבודה, והיינו אותו מלבן.

'למען ענותו' - לפרעה, בשביל שישראל יטו שכם לסבול.

'ויבן ערי מסכנות לפרעה' - שמסכנות המצריים לטבוע בים עבור עבודה זו, או שמסכנות את בעליהם, שעסק בבניין מביא אדם לידי סכנה ועניות.

'את פיתום ואת רעמסס' - נחלקו אם שמה 'פיתום', ו'רעמסס' היינו שכשהיו בונים קצת היה מתרוסס ונופל וחוזרים לבנות והוא נופל. או 'רעמסס' שמה, ו'פיתום' היינו שראשון ראשון פי תהום בלעו.

'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ' - רוח הקודש מברשתם: כן ירבה וכן יפרוץ.

'ויקוצו מפני בני ישראל' - עיניהם וגופם של המצריים היו כמלאים בקוצים, בראותם בני ישראל פרים ורבים.

דף י"א ע"ב

'ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך' - נחלקו אם היינו 'בפה רך', שמשכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה. או היינו 'בפריכה' - בשברון גוף.

'וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה' - בתחילה 'בחומר ובלבנים', ולבסוף 'ובכל עבודה בשדה'.

'את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך' - שהיו מחליפים מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים.

בשכר נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים - בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים, ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ומוליכות לבעליהן בשדות, ומרחיצות וסכות ומאכילות ומשקות אותם, ונזקקו להן בין מצרי השדות, ובשכר זה זכו ישראל לביזת מצרים. כשמתעברות באות לבתיהן, בהגיע הזמן היו יולדות בשדה תחת תפוח, והקב"ה שולח משמי מרום מי שמתקן הולד, ועיגול שמן ועיגול דבש, ונעשה להם נס ונבלעים בקרקע, וחרשו המצריים על גבם, לאחר שהולכים יצאו כעשב השדה, כשגדלו באו עדרים עדרים לבתיהם, וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחילה, שנאמר 'זה א-לי (שכבר ראיתיו) ואנוהו'.

'ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות' - נחלקו רב ושמואל, אם היינו יוכבד ובתה מרים, וכן שנינו בברייתא, או יוכבד וכלתה אלישבע.

'שפרה' זו יוכבד - שמשפרת את הולד, או שפרו ורבו ישראל בימיה. **'פועה' זו מרים** - שהייתה פועה ומשעשעת הולד, או שהייתה פועה ואומרת ברוח הקודש: עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל.

'וראיתן על האבנים' - א. סימן גדול מסר להן לדעת זמן הלידה, שלא תטלנו האם ותחביאנו - בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים. ב. כיוצר כלי חרס, ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע, אף אשה הולד באמצע.

'אם בן הוא והמיתן אותו' - סימן גדול מסר להן: בן פניו למטה, בת פניה למעלה.

'ותיראן המילדות את האלוקים ולא עשו כאשר דבר אליהן פרעה' - 'אליהן' ולא 'להן' - שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו.

'ותחיינן את הילדים' - לא דיין שלא המיתן, אלא שהיו מספקות להם מים ומזון.

'כי חיות הגה' - אומה זו כחיה נמשלה, וחית השדה אינה צריכה למיילדת.

'ויעש להם בתים' - יש אומרים: בתי כהונה ולויה - אהרן ומשה, יש אומרים: מלכות - שדוד בא ממרים שנשאת לכלב בן יפונה.